

«MESIAS SARRITAN»

Kanta ospetsuaren 130. urteurrenean, Bartolome Ertzilla berreskuratuz

Durangoko alde zaharren biho-tzean, egun desagertuta dagoen Erdi

Aroko harresiaren barneko hirigunean, iraganaren eta gaurkotasunaren arteko bidegurutze bat agertu zitzaiola ohartu zen bat-batean Marian Diaz Gorriti dokumentalista: Balbino Garitaonandia (1857-1916) idazlearen plazaren kale kan-toian bizi da betidanik Marian. Metro eskasetara Bartolome Ertzilla kalea dago. Txikia da, pasabide arrunta. Ez da bereziki polita; ia oharkabean atzean uzten duzun horietakoa.

Kalearen anonimotasun horrek berak Bartolome Ertzilla (1863-1898) konpositorearen bizitzaren metafora irudika dezake: gazte hil zen, 35 urterekin, baina hainbat lan utzi zituen, eta horietako batzuk bere atzetik etorritako belau-naldien imajinarioan iltzatuta gelditu dira... Halere, Bartolome Ertzilla musikari hura ezezaguna da oso, ia misterio bat

MUSIKA / Amaia Ereñaga

Bartolome Ertzilla (1863-1898) durangar konpositorearen bizitzaren ia arrastorik ez da gelditu. Gazte hil zen, 35 urterekin, eta argazki bakarra iritsi zaigu, agian apokrifoa. Gabon egunean bere “Al nacimiento del hijo de Dios” lanaren (“Mesias sarritan” edo “Belengo portalian”) estreinaldiaren 130. urteurrena beteko da.

bihurtu arte. «Argazki bakarra gordetzen da, La Amistad musika bandaren zuzendaria izan zenekoa. Baina agian argazkian dagoena ez da bera, musika banda behin bakarrik zuzendu zuelako eta kasualitatea beharko zuen izan hain justu egun horretan argazkia atera izana», azaldu du Marian Diaz Gorritik.

Mariani iraganeko «ahantzuraren lainoan» galdutako sortzaile hau gurutzatu zitzaienetik lauzpabost urte pasatu dira. Paper zaharren artean arakatzen eman dituen

Beheko irudian, Durangoko La Amistad musika banda liberalaren partaideak, 1893 inguruan. Erdian, bizar eta batutarekin, Bartolome Ertzilla. Dagoen argazki bakarra omen da. DURANGOKO ARTXIBO HISTORIKOA

urteak izan dira, garai hartatik heldu zaigun dokumentazioa miatuz: prentsa, herriko kronikaren liburuak... Azkenik, hainbeste buruko min eta aurkikuntza goxo ekarri dizkion “obsesioak” sormenaren bidea zabaldu dio: liburu bat kalera-tu zuen 2019an (“Bartolomé de Erzilla 1863-1898. La primavera del pianista”, Carlos Lopez Pardorekin batera –autoekoizpena–) eta abendu honetan bildumagileentzat altxortxoa bihurtu daiteken biniloa aurkeztu du Durangon bertan (“Mesias sarritan eta Belengo

portalian” izenekoa, Bogoroditsie abesbatzaren, Herri Maite akordeoi taldearen, Bidane Txopitea sopranoaren eta Iker Sagala txistulariaren partaide-tzarekin grabatuta).

BALBINO ETA BARTOLOME

Jarrai dezagun Durangoko herrigunetik paseatzen. Bartolome Ertzilla kaletik jarraituta ondo-ondoan Santa Ana plaza dotorearekin egingo dugu topo. Aurrez aurre ibaia eta jau-regi zaharrak ditugu, eta guztiari gailentzen herriko harresi barnera sartzeko eraikitako arku ikonikoa dago. Santa Ana izena du eta izen bereko plaza-rako sarbidea da. Han, Santa Ana elizako koruan, 1892ko abenduaren 25ean estreinatu zen “Al nacimiento del hijo de Dios”, hiru ahotserako koroa eta tenore bakarrarentzako zortzikoa.

Bartolome Ertzillak gaztelan-iazko titulua jarri zion gabon kantari, testu osoa euskaraz idatzita zegoen arren. Horregatik, konposizioari hasiera ematen dioten bi hitzekin

(“Mesias sarritan”) ezagutu ohi da kanta hau; hau da, abesbatzaren zatiaren hasieran agertzen diren lehen bi hitzekin. Ordutik gabon kanta hau Euskal Herriko txoko guztietan entzun ahal izan da, erabat herrikoia bihurtu arte. Pentsa, gabon kanta honen barneko zortzikoaren bi hitzekin ere ezagutu ahal izan da: “Belengo portalian”, alegia.

Bata (“Belengo portalian”) zein bestea (“Mesias sarritan”) erabili ohi dira Gabonetako otorduen osteko abesti tradizionala bihurtu den kanta izendatzeko. Mende baten bueltan herriak bere egin du.

Kantaren letra Balbino Gari-taonandiak idatzi zion Ertzi-llari. Bai, Marian Diaz Gorriti-ren etxe ondoko plazari izena ematen dion Balbino bera da. «Konturatzen al zara nola na-go-en inguratuta?», dio emaku-me honek umoretsu. XIX. eta XXI. mendearen arteko “bide-gurutze” batean dagoela diru-di. Hemen kantaren letra: «Mesias sarritan agindu zana / aingeru artean dator gugana (bis). / Gloria zeruan bakea he-men / kantari aingeruak da-go-z Belenen (bis). / Belengo portalean, negu gogorrean, / jaio da gure Jesus askatxo ba-tean. / Estalki gabe dago, abere artean / guztiz ahaltsua dana zeru ta lurrean. / Hantxe dago / gure Jesus. / Hantxe dago, bai. / Haurtxo txikia / askan dago / amak esan dio / lo egi-teko / baina haurtxoak / be-giekin / esaten dio: / ama ezin».

BOHEMIO BATEN ABENTURAK

Marian Diaz Gorritik Carlos Lopez Pardoren laguntzarekin ka-leratutako “Bartolomé de Ertzilla 1863-1898” liburuaren sarreran, “Musikagile inspiratuaren oroi-menez” izenpeko ataltxoan, “El

Marian Diaz Gorriti
Santa Anako arkupearen
aurrean. Ondoan, eliza
dago. Han estreinatu zen
gabon kanta ospetsu
hau.
Monika DEL VALLE | FOKU

noticiero bilbaíno” egunkariak 1887ko apirilaren 17an argitara-tutako irunskin adierazgarri bat irakur daiteke: «Jakín izan du-gunez, La Amistad izeneko hezi-keta eta aisialdi elkarte-ko zu-zendaritza batzordeak piano-jotzaile izendatu du Bar-tolome Ertzilla konpositore eta piano-jotzaile ezaguna, eta urte-ko 1.000 pezetako soldata eman dio. Era berean, entzun dugu Ertzilla jaunak, izendapen horren berri izan duenean, es-

leitu zaion soldatari uko egiten diola, harik eta elkarteak, sortu berria denez, beharrezkoagoak dituen beste betebeharrak bete arte. Ertzilla jaunaren eskuza-baltasun hau jarrera txalogarria da erabat».

Ados, hemen pertsonaiaren izaeraren arrasto bat ematen zaigu, baina nor zen Bartolo-me Ertzilla? 1863ko abuztua-ren 24an jaio zen Durangon, seguruenik Barrenkale kalean, anai-arreben artean hamarga-

rrena. Aita, Juan Thimoteo de Ercilla y Zenarruzabeitia, alka-tea izatera iritsi zen; antza, li-berala zen. Ama, Josepha Tere-sa Rementeria Garate. «Bartolome jaio zenean 21 ur-te zeramaten ezkondata eta zenbait seme-alaba hil zitzaiz-kien, 7 urte bete ez zituzten haurrak», dio Marianek.

Garai hartan karlismo-tradi-zionalismoaren eta liberalen arteko talka gori-gorian ze-go-en. Edo kontra edo alde behar zenuen egon. Marian Diaz Gorritik eta Carlos Lopez Pardok osatu duten Ertzillaren biografian garai nahasi horien kronika bizia islatzen da: Bor-boien aurkako 1868ko iraultza aurkitu dezakegu orrialdeo-tan, Isabel II. erregina espai-niarrak Donostiako oporreta-tik erbesterako bidea hartu behar izan zueneko; hemen dago Lehen Gerra Karlista ere, Alfonso XII. errege berriaren izendapena, euskal foruen in-dargabetzea 1876. urtean, lehe-

MUSIKA ESKOLA BAT ETA «HATOR HATOR»

Bere omenez izendatutako kalea xumea den arren, Bartolome Ertzilla ez da ahanzturan erori Durangon. Herriko musika eskola dotoreak bere izena darama –Azokan, Ahotseneko aurkezpenak ere bertan egin dira– eta, adibidez, joan den igandean bi ekitaldiren protagonista bihurtu zen Ertzilla: bata, herriko hainbat musikarik grabatutako biniloaren aurkezpena, Marian Diaz Gorriti eta Carlos Lopez Pardok

hauspotuta; bestea Durangaldeko Jaizale txistulari taldeak eman zuen gabon kontzertua, non “Mesias sarritan” kantuz gain Antonio eta Juan Cruz de la Fuente anaiek, “Durangoko plateruek”, sortutako “Hator hator” jo zuten. Beraz, beste bi datu kontuan izateko: XVIII. mendearen bukaeran jaiotako zilargin edo plateru hauek kanta herrikoi horren egileak direla eta Plateruena antzokiaren izena haiengandik datorrela.

